УДК 316.4:338.24

Т.М. Завора, О.В. Чепурний

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Запропоновано концептуальні засади формування соціальної безпеки регіону. Визначено пріоритетні напрями реформування соціальної політики в контексті забезпечення соціальної безпеки Полтавського регіону. Обґрунтовано доцільність розроблення механізму взаємодії держави, бізнесу і суспільства, який сприятиме посиленню їх взаємної відповідальності щодо забезпечення соціальної безпеки.

Ключові слова: *соціальна безпека, соціальні ризики та загрози, економічний розвиток, соціальна політика, регіон.*

Актуальність теми дослідження. Динаміка трансформаційних змін в Україні супроводжується посиленням економічної та політичної нестабільності під дією сукупного впливу внутрішніх і зовнішніх чинників та загостренням соціальних проблем. Забезпечення безпеки країни на рівні регіону й підприємства досить складні, як і всі процеси, які відбуваються сьогодні у нашому суспільстві. У зв'язку із цим актуальним є визначення концептуальних положень формування соціальної безпеки регіону в системі пріоритетів економічного розвитку держави.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення соціальної безпеки на державному й регіональному рівнях досліджували вітчизняні науковці О. Давидюк, Л. Ільчук, О. Ілляш, А. Колот, В. Кириленко, В. Куценко, Е. Лібанова, В. Новікова, В. Онищенко, В. Скуратівський, Л. Шевчук [1 – 6].

Окремі аспекти організаційно-правового забезпечення соціальної безпеки у контексті аналізу ефективності соціальної політики досліджували О. Мельниченко, О. Ілляш, О. Снігова, О. Яременко [7 – 8].

Постановка завдання. Ураховуючи актуальність визначеної тематики, виникає необхідність у поглибленні наукових досліджень у напрямі обґрунтування концептуальних положень формування соціальної безпеки регіону в системі пріоритетів економічного розвитку держави. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань:

– запропонувати науково-методичні засади формування соціальної безпеки регіону;

– на основі аналізу індикаторів оцінювання соціальної безпеки Полтавського регіону визначити пріоритетні напрями реформування соціальної політики в контексті забезпечення соціальної безпеки;

– обґрунтувати доцільність розроблення механізму взаємодії держави, бізнесу і суспільства у контексті забезпечення соціальної безпеки.

Основний матеріал і результати. Регіональна соціальна безпека, як і соціальна безпека країни в цілому, передбачає достатню кількість матеріальних благ, соціальних гарантій, необхідних для життєдіяльності та відтворення потенціалу населення. Специфіка регіональної соціальної безпеки полягає насамперед у відмінностях, що властиві різним регіонам, зокрема: політичні вподобання, соціально-економічне становище, демографічна ситуація, етнонаціональний склад населення, ресурсний та трудовий потенціал регіону тощо [9 – 10].

Ми підтримуємо думки науковців Центру перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики НАН України про те, що в основі концептуальних положень формування соціальної безпеки регіону повинно бути покладено визначення соціальної безпеки регіону, стан якої гарантує поліпшення якості життя та задоволення

потреб людини й захищеність її від внутрішніх і зовнішніх загроз соціальним інтересам шляхом здійснення виваженої соціальної політики. Отже, метою формування соціальної безпеки виступає забезпечення: постійного зростання рівня життя населення, захищеність життєво важливих інтересів усіх об'єктів соціальної безпеки [11]. Виходячи з того, що безпека є невід'ємною частиною діяльності людей, суспільства і держави, головними об'єктами соціальної безпеки виступають людина, суспільство та держава.

Завдання при формуванні соціальної безпеки регіону полягають у: виявленні кризових явищ і встановленні залежностей на основі змін соціально-економічного розвитку регіону; визначенні рівнів управління соціальною безпекою відповідно до існуючих ризиків та загроз; установлення структурно-функціональних зв'язків між ризиками й механізмами мінімізації їх впливу; розроблення та реалізація програм і проектів, спрямованих на підвищення соціальної безпеки; пошук, оцінка та відбір соціально-економічних механізмів, засобів і методів прискорення соціального розвитку; визначення напрямів формування безпекоорієнтованої соціальної політики та обґрунтування критеріїв аналізу її ефективності. Результативність формування соціальної безпеки регіону залежить від розв'язання зазначених завдань.

Актуальним на сьогодні залишається питання обґрунтування пропозицій, спрямованих на пом'якшення соціального розшарування, зменшення соціальної нерівності громадян, поліпшення реформування соціально-трудових відносин, що потребує визначення основних пріоритетів та шляхів розв'язання назрілих проблем у соціальній сфері, це спричинить позитивні зміни людського потенціалу населення. На основі виконаного аналізу загроз соціальній безпеці Полтавського регіону обґрунтовано напрями її формування: підвищення рівня та якості життя населення; подолання бідності; становлення середнього класу; ліквідація різкого розшарування населення й забезпечення його соціального захисту; поліпшення стану здоров'я; удосконалення системи освіти та охорони здоров'я; забезпечення якісного фізичного і духовного розвитку людського капіталу; розвиток соціальної інфраструктури; удосконалення системи державного та регіонального соціального управління [12 – 14].

До основних принципів забезпечення формування соціальної безпеки регіону правомірно віднести: верховенство норм діючих законів; додержання балансу суспільних інтересів порівняно з інтересами держави й окремо взятої особи; взаємна відповідальність усіх членів суспільства перед державою та держави перед усіма членами суспільства.

Реалізація соціальної безпеки регіонів України визначає необхідність формування нових раціональних стандартів життя. У зв'язку із цим на всіх етапах як формування, так і реалізації безпекоорієнтованої соціальної політики особливе значення має створення й удосконалення системи соціальних стандартів, що являють собою соціальні та фінансові норми й нормативи, відповідно до яких визначається структура та обсяг бюджетних витрат. Ці стандарти повинні бути закладені в напрями змін регіональної політики.

Формування соціальної безпеки регіону як складової економічної безпеки держави в сучасних умовах має ряд особливостей планування та організації: економічного забезпечення національних і територіальних інтересів громадян, у тому числі в умовах сьогодення врахування загроз у східних регіонах України; подолання загроз суб'єктивно-функціонального порядку, які обумовлені прорахунками регулювання; посилення загроз впливу інтеграційних та глобалізаційних процесів, що вимагає розроблення відповідних заходів стабілізації на рівні регіональної політики.

Тому постає питання про визначення заходів, методів і механізмів, які дозволили б ефективно попереджувати потенційні та нейтралізувати наявні загрози й ризики

національним інтересам, які є наслідками недостатньої ефективності впровадження державної соціальної політики.

До засобів дослідження процесу формування соціальної безпеки віднесено такі методи: системного аналізу щодо оцінювання стану соціальної безпеки та її економічного забезпечення; соціологічного опитування з метою виявлення реальних і потенційних загроз у соціальній сфері окремого регіону; економіко-математичні методи при діагностиці стану соціальної безпеки регіону; статистичний – для оцінювання соціальної безпеки України; системно-структурний – у процесі визначення системи забезпечення соціальної безпеки регіону.

Забезпечення формування соціальної безпеки є невід'ємною функцією кожної держави, а оцінка її загального стану є основою для вироблення безпекоорієнтованої соціальної політики. Таким чином, необхідно постійно здійснювати дослідження процесу соціально-економічного розвитку держави з метою визначення пропозицій щодо здійснення на загальнодержавному та регіональному рівнях заходів, адекватних виявленим загрозам і небезпекам, здатних нейтралізувати можливі небезпеки.

Одним із найважливіших критеріїв соціальної безпеки є дотримання балансу життєво важливих інтересів особи, групи, суспільства, держави, їх взаємна відповідальність у її забезпеченні. Ми погоджуємося з думкою багатьох вітчизняних експертів та фахівців про те, що стан системи соціальної безпеки в Україні повинен охоплювати показники збереження життєвоважливих соціальних складових функціонування суспільства і держави, а також передбачати можливість здійснення індикативного регулювання соціальних процесів. На нашу думку, механізм розроблення й дослідження системи таких показників та індикаторів повинен сприяти виявленню й оцінюванню ступеня і міри соціальних загроз у системі пріоритетів економічного розвитку держави, що дозволить виявити найбільш небезпечні процеси й деформаційні тенденції у процесі соціально-економічного розвитку.

На основі аналізу соціально-економічних процесів у контексті економічного розвитку держави ми визначили проблеми забезпечення соціальної безпеки регіону, які набувають особливої гостроти через існування таких причин: високого рівня загроз здоров'ю людині, про що свідчить зростання захворюваності населення; низькі рівень та якість життя населення регіонів, недостатність доходів для повноцінного харчування, відпочинку, якісного медичного обслуговування; несприятливі житлово-побутові умови; недостатній рівень матеріально-технічного, інформаційного забезпечення системи освіти; збільшення виробничого травматизму, смертності, захворюваності, вбивств, самогубств; втрата людського й трудового потенціалу регіонів унаслідок міграції населення; недосконалість законодавства у соціальній сфері стосовно людського розвитку.

Одним із перспективних напрямів забезпечення соціальної безпеки регіонів, а в результаті й соціальної безпеки держави в цілому є ефективне застосування заходів регіональної соціальної політики, що стає вагомим інструментом просторового регулювання соціально-економічного розвитку, особливо в соціальній, екологічній сферах, де дія ринкових важелів є обмеженою. У зв'язку із цим, саме механізми регіональної політики як важливого елемента загальнонаціональної стратегії дозволяють активізувати внутрішні потенціали регіонів для соціально-економічного зростання територій і держави в цілому.

Механізм здійснення регіональної соціальної політики передбачає розроблення та реалізацію програмного забезпечення, зокрема програм економічного і соціального розвитку, в яких визначаються цілі та пріоритети економічного й соціального розвитку, засоби та шляхи їх досягнення, формується взаємоузгоджена і комплексна система заходів органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування,

спрямованих на ефективне розв'язання проблем економічного і соціального розвитку, досягнення стабільного економічного зростання, а також характеризуються очікувані зміни у стані економіки та соціальної сфери.

Таким чином, на основі виконаного аналізу індикаторів соціальної безпеки та аналізу суб'єктивної оцінки захищеності населення Полтавської області від загроз установлено, що необхідною умовою забезпечення високого рівня соціальної безпеки регіону є проведення обґрунтованої регіональної соціальної політики, основними напрямами якої є політика соціального захисту, політка зайнятості, освітня політика, охорони здоров'я та житлова політика (рис. 1).

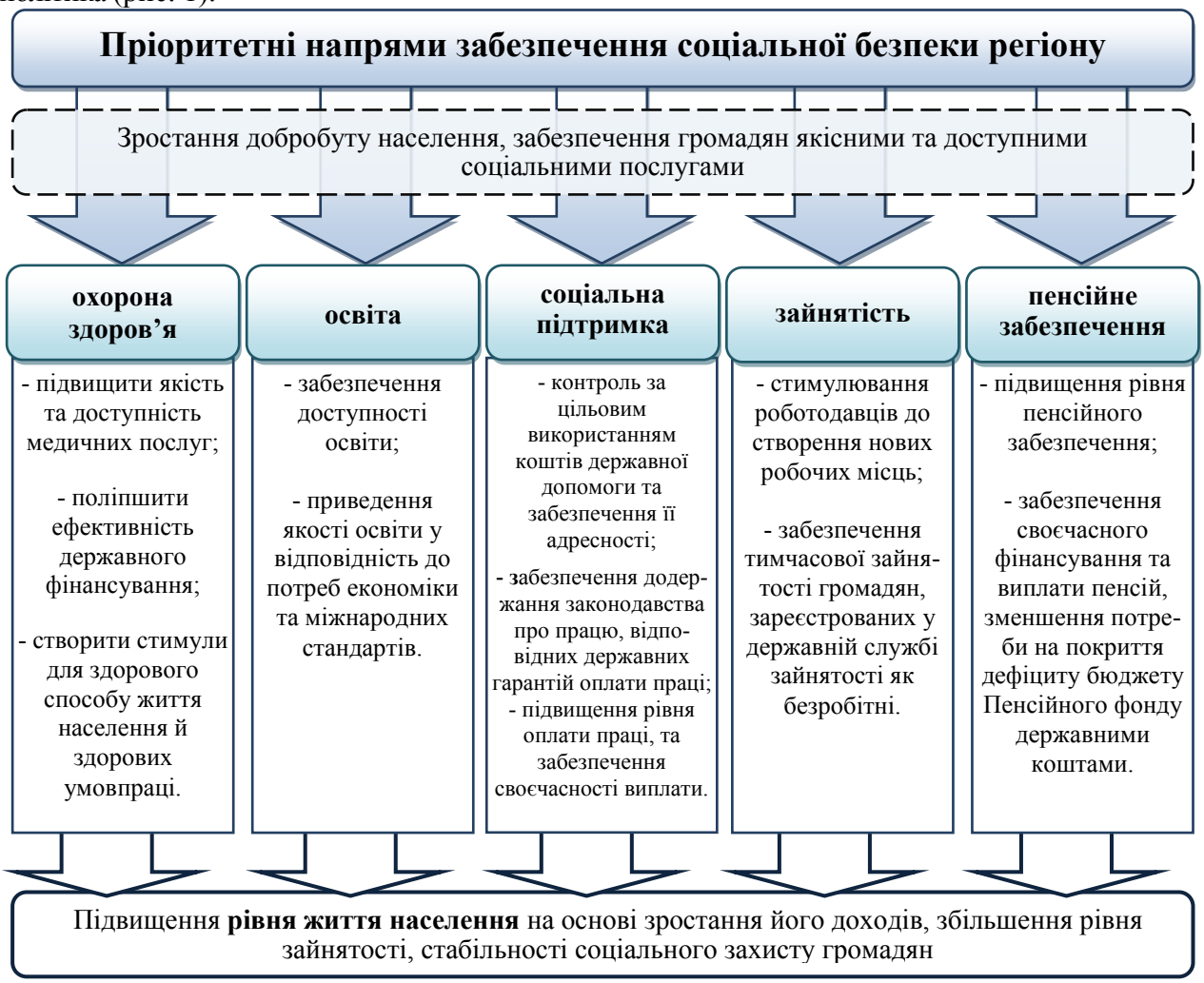

Рис. 1. Пріоритетні напрями забезпечення соціальної безпеки регіону
Джерело: розроблено автором

Поліпшення ситуації щодо забезпечення соціальної безпеки можливе за умови фінансування програм та економічного зростання регіону.

Неспроможність держави одноосібно своєчасно реагувати на загострення існуючих загроз та появу нових потребує узгодженої процедури соціального партнерства, під яким розуміють цивілізовану форму суспільних відносин у соціально-трудовій сфері, що забезпечує узгодження й захист інтересів працівників, роботодавців, органів державної влади, місцевого самоврядування. Таким чином, соціальне партнерство сприяє зменшенню соціальних небезпек, зокрема у частині регулювання соціально-трудових відносин у державі.

Перспективні напрями вдосконалення державної політики соціального захисту на місцевому рівні полягають у розвитку соціального діалогу з приватними і публічними інституціями з метою найбільш повного представництва існуючих груп інтересів на всіх рівнях системи державної регіональної політики для забезпечення соціальної безпеки. Такий діалог сприятиме посиленню взаємної відповідальності всіх учасників суспільного життя, створюючи умови для подальшого стабільного розвитку суспільства, заснованого на врахуванні якнайширшого кола соціальних інтересів.

У контексті забезпечення соціальної безпеки соціальна відповідальність бізнесу розглядається на трьох основних рівнях:

1. Дотримання законних зобов'язань перед державою та суспільством (офіційне оформлення з легальною виплатою заробітної плати працівнику, сплата податків, охорона здоров'я і безпека праці, права працівників) та галузевих стандартів.

2. Мінімізація або усунення негативного впливу бізнесу на суспільство й управління ризиками (порушення прав людини, забруднення навколишнього середовища).

3. Посилення позитивного впливу бізнесу на суспільство і створення цінностей через інновації, інвестиції й партнерство, спрямовані на соціальний та екологічний добробут (створення робочих місць, соціальний і економічний розвиток, соціальний захист).

Одним із найбільш важливих аргументів на користь необхідності впровадження соціальної відповідальності у практику діяльності підприємств є те, що соціальна відповідальність традиційно визначається як активний чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства та водночас як ефективна стратегія зростання добробуту населення та досягнення збалансованого розвитку.

Висновки: Таким чином у контексті підвищення добробуту населення України доведено необхідність визначення концептуальних засад формування соціальної безпеки регіону, які включають мету, завдання, основні напрями, механізм забезпечення, інструменти, що в сукупності сприятиме забезпеченню дотримання соціальних гарантій населення регіону та сприятиме підвищенню рівня і якості його життя.

Головною метою забезпечення соціальної безпеки регіону є створення передумов підвищення стандартів життя, відповідно до чого пріоритетними напрямами поряд із забезпеченням сталого економічного розвитку, розвитком базових секторів і галузей виробництва, створенням сприятливих умов господарювання та розвитком і модернізацією інфраструктури для Полтавського регіону визначено: забезпечення охорони здоров'я, освіти, соціальної підтримки, зайнятості та пенсійного забезпечення. Отже з метою забезпечення соціальної безпеки необхідним у сучасних умовах є запровадження практик взаємодії держави, бізнесу і суспільства, що дозволить посилити взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя, створити умови для подальшого стабільного розвитку суспільства, заснованого на врахуванні якнайширшого кола соціальних інтересів.

Список використаної літератури

1. Давидюк, О.О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови показників [Електронний ресурс] / О.О. Давидюк – Режим доступу: http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=12:2010-06-10-20-35-51&catid=16:2010-06-10-20-23-45&Itemid=23

2. Ільчук, Л.І. Критерії, показники та індикатори соціальної безпеки (спроба аналізу) / [Електронний ресурс] Л.І. Ільчук, О.О. Давидюк. – Режим доступу:

http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=230:2013-02-12-08-52-22&catid=16:2010-06-10-20-23-45&Itemid=23

3. Куценко, В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В.І. Куценко, В.П. Удовиченко. – Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2010. – 652 с.

4. Лібанова, Е.М. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / Е.М. Лібанова. – К.: І-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.

5. Онищенко, В.О.Теоретичні аспекти формування соціальної безпеки / В.О. Онищенко, О.В. Чепурний // Економіка і регіон: наук. вісн. – Полтава: ПолтНТУ, 2011. – № 4(31). – С. 3 – 9

6. Скуратівський, В.А. Соціальна політика / В.А. Скуратівський, О.М. Палій, Е.М. Лібанова. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К.: Вид-во УАДУ, 2003. – 365 с.

7. Ілляш, О.І. Адаптаційні моделі та методи оцінювання соціальної безпеки на регіональному рівні [Електронний ресурс] / О.Ілляш. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2011_4/files/EC411_04.pdf.

8. Снігова, О.Ю. Механізм державного та регіонального управління соціальною безпекою / О. Снігова // Стратегічні пріоритети. – К.: ПП «Хімджест». – № 2(3), 2007. – С.87 – 92.

9. Завора, Т.М. Реформування регіональної соціальної політики в контексті забезпечення соціальної безпеки / Т.М. Завора, О.В. Чепурний // Економічний простір: збірник наукових праць. –Дніпропетровськ: ПДАБА. – № 76. – С. 70 – 80.

10. Chepurny Oleg DIRECTIONS OF SOCIAL POLICY IN THE CONTEXT OF SOCIAL SECURITY / Oleg Chepurny // Socio-economic Research Bulletin. – Odessa, 2013. – Issue 3(50). – Part I. – P. 11 – 16.

11. Chepurny Oleg SOCIAL SECURITY ASSURANCE SYSTEM OF THE STATE / Oleg Chepurny / European Applied Sciences. – Germany, 2013. – № 9. – Vol.1. – P. 108 – 109.

12. Завора, Т.М. Аналіз та оцінка індикаторів стану соціальної безпеки України / Т.М. Завора, О.В. Чепурний // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – 2012. – № 9. – Режим доступу до журналу: http:/www.economy.nayka.com.ua/? op=1&z=1365

13. Чепурний, О.В. Комплексна система моніторингу соціальної безпеки регіону / О.В. Чепурний, Т.М. Завора // Соціально-економічні проблеми адаптації реального сектора в сучасних умовах: Матеріали І Міжнародної наук.-практ. конф. – Донецьк: Цифрова типографія, 2013. – С. 20 – 22.

14. Zavora T. FORMING THE DIAGNOSTICS METHODS OF SOCIAL SECURITY CONDITION IN A REGION / T. Zavora, O. Chepurny // Economics & Sociology. - 2014 . - Vol. 7. - No 1. - p. 228 – 248.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2014

UDK 316.4:338.24

T.M. Zavora, O.V. Chepurny

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF FORMATION OF REGIONAL SOCIAL SECURITY

The conceptual positions of forming social security in the region have been improved. It’s including goals, objectives, main lines, mechanism of ensuring, tools, and based on the compliance of the peoples social guarantees in the region. The main purpose of providing social security in the region is to create prerequisites for increasing living standards.

Based on the analysis of threats social security Poltava region grounded the directions of its formation: increase the level and quality of life; poverty reduction; formation of the

middle class; elimination of sharp stratification of the population and ensure its social protection; health improvement; improving education and health care; providing quality physical and mental development of human capital; development of social infrastructure; improving the state and regional social management.

It is proving the necessity of the safety-oriented social policy creation at all stages and improvement of social standards. These standards should be incorporated in the directions of regional policy changes.

It is established that a necessary condition for ensuring a high level of social regional security is an implementation of well-grounded a regional social policy, principal directions of which should be a social protection policy, employment policy, education policy, health care and housing policies.

Determined that with the reform of social policy in the context of providing social security to market conditions there is a need to the public activity in reducing of threats and operating procedures agreed social partnership. By social partnership understanding civilized form of social relations in social and labor issues, providing coordination and protection of the interests of workers, employers, government, and local government.

Perspective directions for improvement of public social protection policies at the local level are the development of social dialogue with private and public institutions to ensure the most complete representation of existing interest groups at all levels of state regional policy to ensure social security. Such dialogue will contribute to strengthening mutual accountability of all participants in social life, setting the stage for future sustainable development of society based on consideration of the widest possible range of social interests.

Keywords*: social security, social risks and threats, economic development, regional social policy.*